

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2020.12-3.15>

Хомініч С.В.

суддя

Саксаганський районний суд м. Кривого Рогу
Дніпропетровської області

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СЛУЖБИ СУДОВОЇ ОХОРОНИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. На сучасному етапі державотворення серед численних внутрішньополітичних та економічних проблем, таких як: брак політичної волі на впровадження реальних змін, слабка координація між органами державної влади та недостатня інституційна спроможність міністерств і відомств, бюрократичний спротив тощо, проблема повільного впровадження судової реформи виступає наріжним каменем на шляху інтеграції України до ЄС [1, с. 8-9].

За справедливим твердженням академіка НАН України Ю.С. Шемшученка, не зважаючи на забезпечення національною судовою системою реалізації державної функції правосуддя, у вказаній сфері організації державної влади існують чималі проблеми. Про це свідчить, зокрема, й довіра громади до судів, рівень якої коливається в межах 10% та є найменшим серед усіх органів державної влади [2, с. 37].

Відтак, найважливішим завданням покращення організації судової влади виступає визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення охорони громадського порядку та безпеки в судах, першорядне місце серед яких належить Службі судової охорони.

Стан дослідження. Численні наукові дослідження щодо визначення адміністративно-правового статусу окремих органів державної влади представлені в роботах В.Б. Авер'янова, О.Ф. Андрійко, А.М. Бандурки, Ю.П. Битяка, В.В. Богуцького, В.М. Гаращука, І.А. Городецької, С.Д. Гусарева, І.І. Зуєвої, В.К. Колпакова, А.М. Куліша,

В.Я. Малиновського, Д.М. Овсянка, В.П. Пилипишина, В.М. Приступи, О.Ф. Скакун, Д.Д. Цабрія, С.С. Шоптенко та інших провідних науковців у галузі адміністративного права. Водночас, питання щодо визначення адміністративно-правового статусу Служби судової охорони залишаються малодослідженим напрямком адміністративно-правової науки та потребують проведення подальших наукових досліджень.

Мета дослідження полягає у визначенні адміністративно-правового статусу Служби судової охорони, шляхом характеристики його окремих елементів, таких як мета, завдання, функції, повноваження та юридична відповідальність.

Виклад основних положень. Адміністративно-правова наука володіє доволі потужним емпіричним матеріалом, зміст якого складають наукові розробки, спрямовані на з'ясування сутності адміністративно-правового статусу різноманітних суб'єктів публічного управління.

Етимологія слова «status» має латинське походження та означає правове становище громадян, державних і громадських органів, міжнародних організацій тощо [3, с. 1387].

О.Ф. Скакун визначає правовий статус особи у якості системи закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права (тобто як такий, що має правосуб'єктність) координує свою поведінку в суспільстві [4, с. 377–380]. С.Д. Гусарев розкриває пра-

вовий статус особи у якості «співвідношення особистості та права, за допомогою якого держава окреслює для суб'єкта межі можливої діяльності, його становище по відношенню до інших суб'єктів, і залежно від індивідуальних або типових ознак, які властиві суб'єктові, у праві відображаються повнота правового становища особистості, його певна уніфікація або обмеження» [5, с. 40].

Щоправда, в розумінні деяких науковців структура правового статусу особи має дещо переважаний вигляд. Наприклад, А.М. Куліш в структуру досліджуваного правового явища включає: політичну й державно-правову характеристики органу держави; місце різних видів органів у загальнодержавній системі; основи взаємовідносин органів між собою; найважливіші принципи організації й діяльності державних органів; основи компетенції; види правових актів державних органів [6, с. 96]. Аналіз вищевикладеної гіпотези дозволяє твердити про те, що деякі елементи правового статусу, визначені А.М. Кулішем, виступають не в якості структурних компонентів, а в ролі засобів набуття правового статусу, до числа яких, зокрема, відносяться правові акти державних органів, які, скоріше, слугують підставою для набуття суб'єктивних прав та юридичних обов'язків суб'єкта правовідносин, формуючи його правовий статус.

Зазначений факт частково пояснюється твердженням Ю.П. Битяка щодо наділення органів виконавчої влади необхідною оперативною самостійністю, яка виявляється в їхній компетенції – предметах відання, правах, обов'язках, територіальних масштабах діяльності [7, с. 64].

У зв'язку з цим, окремі дослідники під час аналізу структурних елементів правового статусу спрямували зусилля на максимальне узагальнення його тотожних елементів, за результатами чого Д.М. Овсянко доходить висновку про доцільність включення до структури правового статусу: а) юридичний порядок створення органу; та б) форми і методи діяльності органу державної влади [8, с. 39]. Ана-

ліз вищевикладених суджень дозволяє дійти висновку, що вчені під час характеристики правового статусу у переважній більшості випадків використовують для його характеристики загальні елементи, такі як мета, завдання, функції та компетенція органу публічного управління.

В.К. Колпаков обґрунтовано підкреслює, що потенційна здатність мати права і обов'язки у сфері державного управління (адміністративна правоздатність), реалізовувати надані права і обов'язки у сфері державного управління (адміністративна дієздатність), наявність суб'єктивних прав і обов'язків у сфері державного управління формують адміністративно-правовий статус суб'єкта, є складовими адміністративної правосуб'єктності [9, с. 96–97]. Виходячи із наведеного формулювання, можемо зробити висновок, що структура адміністративно-правового статусу суб'єкта адміністративних правовідносин повинна включати мету, функції, завдання, компетенцію (сукупність прав та обов'язків), а також адміністративну відповідальність.

Першорядним елементом адміністративно-правового статусу Служби судової охорони виступає мета її діяльності. В процесі аналізу наукової літератури В.П. Пилипишин доходить висновку, що мета як ключова філософська, соціальна та юридична категорія, лежить в основі пізнання права, процесу його створення, реалізації, розвитку та удосконалення. Вона слугує творчою силою всього права, адже немає правового положення, яке не було б пов'язане за своїм походженням з якоюсь метою; право знає тільки єдине джерело походження – мету [10, с. 377]. Своєю чергою, І.А. Городецька представляє мету правового регулювання адміністративних правовідносин у якості системоутворюючого чинника, «який обумовлює особливу комбінацію суб'єктів, засобів, методів, реалізації процесу й інших аспектів правового регулювання, завдяки якій забезпечується його ефективність» [11, с. 62].

Мета діяльності Служби судової охорони визначена у статті 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до якої мета її діяльності полягає у забезпеченні охорони та підтриманні громадського порядку в судах [12].

Аналіз зазначеного положення дозволяє твердити, що охорона та підтримання громадського порядку виступає в якості складового елементу мети різних правоохоронних органів України, а саме: Національної поліції України (частина 1 статті 1 Закону України «Про Національну поліцію») [13], Національної гвардії України (частина 1 статті 1 Закону України «Про Національну гвардію України») [14], Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (стаття 1 Закону України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України») [15] і т.д., докладний перелік яких також відображений у низці інших законодавчих актів [16-18].

Таким чином, мета діяльності Служби судової охорони обумовлює розуміння останньої у якості державного органу в системі правосуддя, наділеного правоохоронними функціями, у зв'язку з чим, пропонуємо уточнити правовий статус вищевказаного державного органу у законодавчих та підзаконних актах.

Завдання Служби судової охорони визначені у пункті 12 Положення про неї та включають наступні напрямки: 1) підтримання громадського порядку в суді; 2) припинення проявів неповаги до суду; 3) охорона приміщень суду, органів та установ системи правосуддя; 4) виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду; 5) забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу [19].

Компетенція виступає в якості наступного елемента адміністративно-правового статусу Служби судової охорони та має подвійне тлумачення, яке у першому варіанті означає добру обізнаність із будь-чим, а в другому – коло повноважень певної організації або особи [20, с. 235].

Фахівці у галузі публічного управління характеризують компетенцію в якості сукупності встановлених у офіційній (юридичній чи неюридичній) формі прав та обов'язків, тобто повноважень будь-якого органу чи посадової особи, які визначають можливості цього органу або посадової особи приймати обов'язкові для виконання рішення, організувати та контролювати їх виконання, вживати в необхідних випадках заходи відповідальності [21, с. 90].

Спираючись на результати аналізу нормативно-правових актів у сфері публічного управління, В. Бондарчук доходить обґрунтованого висновку про те, що основним нормативним джерелом визначення компетенції слугують положення про державний орган та посадові інструкції, розроблені на основі типових професійно-кваліфікаційних характеристик посад державних службовців [22, с. 24]. Таким чином, компетенція Служби судової охорони являє собою нормативно врегульовану сукупність повноважень (прав та обов'язків) та відповідальності її співробітників, у сфері забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах.

У контексті законодавчого врегулювання юридичної відповідальності співробітників Служби судової охорони, нагадаємо, що 27 квітня 2021 року прийнято Закон України № 1417-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо врегулювання окремих питань правового статусу працівників Служби судової охорони» [23], відповідно до якого, зокрема, поширено дію норм Дисциплінарного статуту Національної поліції України на співробітників Служби судової охорони.

Вищевказані законодавчі зміни вважаємо цілком логічними та своєчасними, адже вказане питання залишалось відкритим з часу заснування Служби судової охорони, оскільки не мало законодавчого підґрунтя. Лише пункт 4 розділу 3 Положення про проходження служби співробітниками Служби судової охорони, затвердженого рішенням Вищої ради

правосуддя від 04.04.2019 № 1052/0/15-19, містить не конкретизовану норму щодо можливості притягнення до відповідальності співробітників вищевказаного державного органу за протиправні дії чи бездіяльність під час виконання службових обов'язків [24].

Висновки. Таким чином, адміністративно-правовий статус Служби судової охорони являє собою врегульовану законодавчими, підзаконними та спеціальними правовими актами у сфері судоустрою, сукупність елементів, таких як мета, завдання, функції, повноваження та відповідальність, спрямованих на визначення місця й ролі Служби судової охорони у загальній системі державних органів із правоохоронними функціями.

Дискусійність питання щодо визначення суб'єктів, уповноважених здійснювати охорону судів та забезпечувати безпеку суддів і членів їх сімей також обумовлюється й нормами законодавчих актів. Наприклад, Закон України «Про Національну поліцію» взагалі не передбачає функціонування в структурі Національної поліції підрозділів, діяльність яких спрямована на охорону та підтримання громадського порядку в судах і забезпечення безпеки суддів та членів їх сімей. З іншого боку, стаття 15 Закону Ук-

раїни «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» визначає Національну поліцію у якості єдиного державного органу, наділеного повноваженнями щодо забезпечення безпеки судді Конституційного Суду України та його близьких родичів.

На цій підставі вважаємо неможливою безумовну реалізацію законодавчих вимог щодо повної передачі повноважень Національної поліції та інших правоохоронних органів у сфері здійснення спеціальних заходів із забезпечення безпеки суддів та інших учасників судочинства, до компетенції Служби судової охорони, оскільки остання не входить до числа суб'єктів здійснення оперативно-розшукової діяльності, перелік яких визначений статтею 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Вирішення зазначеної проблеми нами вбачається у створенні єдиного органу в системі Національної поліції, наділеного компетенцією щодо забезпечення безпеки суддів та членів їх сімей, а також інших учасників судочинства. При цьому, правоохоронні функції щодо забезпечення фізичної охорони судових установ необхідно залишити за Службою судової охорони.

Анотація

У статті проаналізовано адміністративно-правовий статус Служби судової охорони, який являє собою врегульовану законодавчими, підзаконними та спеціальними правовими актами у сфері судоустрою, сукупність елементів, таких як мета, завдання, функції, повноваження та відповідальність. Охарактеризовано суб'єктів, уповноважених здійснювати охорону судів та забезпечувати безпеку суддів і членів їх сімей. Підкреслено, що найважливішим завданням покращення організації судової влади виступає визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення охорони громадського порядку та безпеки в судах, першорядне місце серед яких належить Службі судової охорони. Проаналізовано Закон України «Про Національну поліцію», на підставі чого встановлено відсутність в структурі Національної поліції підрозділів, діяльність яких спрямована на охорону та підтримання громадського порядку в судах і забезпечення безпеки суддів та членів їх сімей. З'ясовано компетенцію Національної поліції у якості єдиного державного органу, наділеного повноваженнями щодо забезпечення безпеки судді Конституційного Суду України та його близьких родичів. Доведено потребу в залишенні за Службою судової охорони функції щодо забезпечення фізичної охорони судових установ. Обґрунтовано неможливість безумовної реалізації законодавчих вимог щодо повної передачі повноважень Національної поліції та інших правоохоронних органів у сфері здійснення спеці-

альних заходів із забезпечення безпеки суддів та інших учасників судочинства, до компетенції Служби судової охорони, оскільки остання не входить до числа суб'єктів здійснення оперативно-розшукової діяльності, перелік яких визначений статтею 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Висловлено доцільність утворення єдиного органу в системі Національної поліції, наділеного компетенцією щодо забезпечення безпеки суддів та членів їх сімей, а також інших учасників судочинства. При цьому, правоохоронні функції щодо забезпечення фізичної охорони судових установ необхідно залишити за Службою судової охорони.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, Служба судової охорони, нормативно-правові акти, правосуддя, судоустрій, компетенція, повноваження, адміністративна відповідальність, адміністративне законодавство, охорона судів, безпека суддів і членів їх сімей, Національна поліція, громадський порядок, Конституційний Суд України.

Khominich S.V. On the question of determining the administrative and legal status of the judicial protection service

Summary

The article analyzes the administrative and legal status of the Judicial Protection Service, which is regulated by laws, regulations and special legal acts in the field of justice, a set of elements such as purpose, tasks, functions, powers and responsibilities. Entities authorized to protect courts and ensure the safety of judges and their families are described. It is emphasized that the most important task of improving the organization of the judiciary is to determine the administrative and legal status of the subjects of public order and security in the courts, the primary place among which belongs to the Judicial Protection Service. The Law of Ukraine "On the National Police" was analyzed, on the basis of which it was established that there are no units in the structure of the National Police whose activities are aimed at protecting and maintaining public order in courts and ensuring the safety of judges and their families. The competence of the National Police as the only state body empowered to ensure the safety of a judge of the Constitutional Court of Ukraine and his close relatives has been clarified. The need to leave the function of providing physical protection of judicial institutions to the Judicial Protection Service has been proved. The impossibility of unconditional implementation of legal requirements for full transfer of powers of the National Police and other law enforcement agencies in the field of special measures to ensure the safety of judges and other participants in the proceedings, to the competence of the Judicial Protection Service, as the latter is not among the subjects of operational and investigative activities, the list of which is defined by Article 5 of the Law of Ukraine "On operational and investigative activities". The expediency of forming a single body in the system of the National Police, endowed with the competence to ensure the safety of judges and members of their families, as well as other participants in the proceedings. At the same time, law enforcement functions to ensure the physical protection of judicial institutions must be left to the Judicial Protection Service.

Key words: administrative and legal status, Judicial Protection Service, normative legal acts, justice, judicial system, competence, powers, administrative responsibility, administrative legislation, protection of courts, security of judges and members of their families, National Police, public order, Constitutional Court of Ukraine.

Список використаних джерел:

1. Зовнішня політика та політика безпеки після оновлення влади: послідовність, зміни, перспективи: Центр Разумкова, вид-во «Заповіт», 2019. 46 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Zov_Polit_Onovlennya.pdf.

2. Шемшученко Ю.С. Судова влада в Україні: сучасна доктрина, механізми та перспективи реалізації. *Вісник Національної академії наук України*. 2017. № 2. С. 37-47.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – VIII, 1728 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.
5. Гусарев С. Д. Теоретичні аспекти забезпечення правового статусу особистості в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровськ. юрид. ін-ту МВС України*. 2000. № 1. С. 40–46.
6. Куліш А. М. Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної системи України : монографія : у 2 ч. Ч. I / А. М. Куліш. Суми : Вид-во СумДУ, 2007. – 222 с.
7. Административное право Украины : учеб. [для студ. высш. учеб. заведений юрид. спец.] / [Ю. П. Битяк, В. В. Богуцкий, В. Н. Гаращук и др.] ; под ред. Ю. П. Битяка. – 2-е изд., перераб. и доп. – Харьков : Право, 2003. – 576 с.
8. Овсянко Д. М. Административное право : учеб. пособие [для юрид. ф-тов и ин-тов] / Д. М. Овсянко. – М. : Юристь, 1995. – 303 с.
9. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 736 с.
10. Пилипишин В.П. Щодо сутності мети та завдань державного управління в Україні. *Форум права*. 2010. № 2. С. 377–381.
11. Городецька І.А. Сутність адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. *Форум права*. 2016. № 1. С. 60–66.
12. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 31. Ст. 545.
13. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
14. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 № 876-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 17. Ст. 594.
15. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 07.03.2002 № 3099-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 32. Ст. 225.
16. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 № 3781-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.
17. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.
18. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 № 3341-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358.
19. Про затвердження Положення про Службу судової охорони: рішення Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 № 1051/0/15-19. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19#Text>.
20. Сліпушко О.М. Тлумачний словник чужомовних слів в українській мові. Правопис. Граматика / О.М. Сліпушко. К. :Криниця, 1999. – 507 с.
21. Лазор О. Місцеве управління: поняття, терміни, визначення : навч. посіб. / О. Лазор, О. Лазор. – 2-е вид., переробл. і доп. – К. : Дакор, 2006. – 352 с.
22. Бондарчук В. Сутність і зміст поняття «компетенція» в державному управлінні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. № 2(29). С. 19-26.

23. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо врегулювання окремих питань правового статусу працівників Служби судової охорони: Закон України від 27.04.2021 № 1417-IX. Голос України. 2021. №94.
24. Про затвердження Положення про проходження служби співробітниками Служби судової охорони: рішення Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 № 1052/0/15-19. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1052910-19#Text>.